

TOVĂRĂȘIA

Foaie economică, care cuprinde tot felul de povești despre formarea și conducerea tovărășiilor economice
Foaia oficioasă a „Centralei Tovărășilor“ și a însoțirii pentru „Asigurarea vitelor“, amîndouă în Orăștie.
— Sfaturi pentru agricultură, meserii și negoț, și îndrumări pentru valorizarea produselor economice —

Adaus economic la „LIBERTATEA“.

Apare tot a doua Duminecă.

Intocmită de VAS. C. OSVADĂ

Anul III.

ORĂȘTIE, 19 Iulie v. 1908.

Nrul 17

„Homestead“.

Cuvîntul pus în fruntea acestor rînduri e străin, de fel din America, și înseamnă o rînduială legală, prin care să nizuește, ca o parte din moșia micilor proprietari, să fie la adăpost față de unele execuții și vînzări, ca astfel nici o familie, care are pămînt, să nu ajungă peritoare de foame, fără nici o brazdă de moșie.

Aducerea legilor de »homestead«, o încercare socială de cea mai mare însemnătate, după-ce cu ajutorul acestor fel de legi să nizuește să se oblescă, să se indulcească prea marile deosebiri ce sunt azi între cei bogați cu sute și mii de jugăre de pămînt, și între muncitorii de pămînt săraci, ajunși fără nici o palmă de loc.

Ori-cît de ideală ar fi nizuința acestei legi, după-ce o singură rîndunică nu face primăvara, — așa și legea asta înțepată în clauza de legi, care n'au la temelie numai acest ideal, de a mîntui și a apăra pe cei săraci, — în cele mai multe țări, în care e în vigoare, nu aduce roadele așteptate.

Și asta mai ales din pricina, că prin îngrădirile legii »homestead« — proprietarul e lipsit de credit — cel puțin dela anumite credite — și astfel în multe lucrări ale lui e stînginit prin lipsa capitalelor.

Deși rînduiala »homestead« e veche și în o anumită formă a fost și la noi pe timpul iobăgiei, cînd pămînturile iobagilor nu să puteau vinde numai cu îngăduința domnului de pămînt — nici odată nu s'a vorbit atîta, cît să vorbește azi despre această rînduială.

Mai ales dela votarea prin dieta țării a noiei legi de execuție (despre care am scris în numărul trecut al »Tovărășiei«) — legea »homestead« a ajuns să fie dezbătută cu multă preocupare.

Cum am spus în numărul trecut, în primele momente, cînd s'a votat legea de execuție, datorașii răi credeau că scapă să nu-și plătească datoriile, iar' creditorii să te-meau că își perd banii pe urma rînduielilor din noua lege.

Am arătat, că și frica ursora și bucuria altora n'a fost întemeiată.

Dar' la dezbaterile legii de execuție, ministrul de justiție, Gûnther, a spus că cel mult în toamnă va prezenta un plan pentru legea »homestead«.

Frica și bucuria ce era să treacă — a înviat din nou și acum auzi vorbe că »dacă prin legea execuției nu s'au răsturnat trebile de pînă aci, prin legea »homestead« va fi primită nu să va putea scoate la vînzare moșii mai mici de 5 jugăre, fie cu voia, fie cu execuția. Nu să va putea lua pentru datoriri nici vite, nici pămînt. Și cei cu bani n'or cuteza să-i împrumute, și cei datori n'or vrea să plătească.

Așa să glăsuește azi. Și tocmai din această pricină ne grăbim să spunem, că nici legea »homestead« — dacă s'o aduce, nu va fi nici pe departe așa cum să vorbește azi.

Încercările, ce s'or făcut în alte țări, să vor face — poate — și la noi. În toamnă poate să avem legea »homestead«, dar' din proiectul, pe care ministrul l'a trimis corporațiilor spre studiere, să vede deslușit ce și cum va fi noua lege.

Peste tot nu e adevărat, că toate moșile sub 5 jugăre nu vor putea fi vîndute ori esequate.

Ca moșia cuiva să fie pusă sub scutul noiei legi — trebuie să ceară proprietarul să fie astfel socotită. Și cererea asta să în-samună în cartea fonduară. Prin urmare — puține, foarte puține moșii vor ajunge sub rînduielile noiei legi — după-ce mulțimea își va socoti interesele înainte de a cere o astfel de îngrădire, prin care își îngrădește și creditul.

Și apoi chiar și moșile »homestead« care însă nu pot fi în preț mai mare de 8 mii coroane — să pot cuprinde și pot fi vîndute prin execuție pentru dare, pentru prețul cumpărării, pentru prețul uneltelor agricole (vite, mașini etc.).

Astfel de moșii n'or putea fi vîndute dară numai pentru datorii, ce nu s'au folosit în agricultură.

Astfel fiind, nici legea »homestead« întocmai ca și noua lege de execuție, — nu va schimba aproape nimic, cel mult poate că va înmulți apucăturile geșeftărești.

Căci nu la execuție și nu la »homestead« să încep legile de reforme sociale și economice. În alt mediu de legi ar trebui să vină astfel de legi. Dar' trăim în Ungaria, în țara gentrilor, și a latifundierilor...

Noi Românii să ne apărăm și de execuții și să înlocuim și »homestead«-ul cu *chibzuiala* în muncă, cu *hărnicia* la lucru, cu organizația prin tovărășii, și cu dragostea frățască! Pe astfel de cărări putem ajunge departe și înainte, spre mai bine.

Sfaturile unui plugar luminat.

Vestitul scriitor al neamului, C. Sandu-Aldea, ales acum de curînd directorul școlii de agricultură de lîngă București, — în dragostea lui nemărginită față de plugarul român, — a început un șir de cărticele pline cu sfaturi luminate pentru plugarii noștri.

Numele cărticelilor e: »Sfaturile unui plugar luminat«.

Cărticica întii a ieșit la librăria editoare »Minerva« din București și costă numai 25 cruceri (50 fileri).

Ca să știe și plugarii noștri cu ce dragoste și pricepere sunt scrise aceste cărticele, lăsăm să urmeze aici o parte din cărticica întii — cu sfaturi pe care le recomandăm luării aminte deosebite:

**„Moare Joian!“ „Moare Murgu!“
Dalac fulgător.**

În spre ziuă ploaia care ținușe de cu seară, conțeni, și plugarilor le rîdea sufletul de bucurie: ploaia asta cădea numai bine după prășila porumbului. Soarele răsări pe un cer senin. Din spre țarnă veniau uneori adieri de mirezme tari, iar ciocîrliile să scăldau în undele albastre ale înălțimilor și nu știu ce povești ciripiau plugarilor de pe pămînt.

Dinu Militaru bătea o pană la sapă și tocmai să pregătea să se ducă în fundul grădinii, unde mai avea ca vre-o două prăjini de porumb de prășit, cînd un băiat de vre-o 12 ani întră ca o furtună în curte, croi cu o nua câinii ce săriau la el și să oprî gîfăind lîngă stăpînul lor.

— Ce-i, flăcăiaș?

— Ce să fie, neică Dinule?! A spus taica să lași toate la pămînt și să dai fuga

pân' la noi, că moare Joian.

Joian, — părechia lui *Turturel*, — era un bou voinic și numai de doi viței, cum-părat chiar în primăvară.

— Bine, Enică! Uite acum viu.

Dinu lăsă toate baltă și porni. Când ajunsese unde fusese chemat, Joian abia mai putea răsufla de umflat ce era. Feciorul lui Simion Militaru clătină din cap cătră stăpînul bouului:

— I-ai dat drumu 'n trifoiul boieresc, dar te-a pedepsit Dumnezeu.

— El a scăpat, Dinule.

Militaru se dete lîngă Joian și apăsă cu mîna pe deșert: era țifoaie.

— Ce-'i de făcut. Dinule? Scapă-'l, flăcăule, scapă-'mi bouleanul de jug, că de moare îi vai de steaua mea!

Joian stă cu capu 'n jos și răsufla greu. Nu mai rumega, avea botul cald și șira spinării puțin încovoiată. Dacă dai în el să se miște, numai cu mare greu pornia din loc și după cîțiva pași să opri iar.

Dinu stătî și-'l privi cîteva minute, apoi să repezi la șira de pae și cît ai numără pînă la treizeci, răsuci o funie din pae și veni cu ea lîngă Joian.

— Ține de capătu ăsta, neică Marine!

Și dînd un capăt al funiei de pae lui Marin, Dinu făcu un nod mai mare la jumătatea ei. Apoi ceru păcură și unse nodul. După aceea puse funia de pae cu nodul în gura lui Joian și o legă pe după coarne. Vita începî a mesteca spre a lăpăda funia aceea din gură. Atunci Dinu își sumetecă mînicile cămeșii și începî a frămînta cu pumnii deșertul stîng al lui Joian.

Și după ce-'l frămîntă așa cîteva timp, să dădu la o parte și așteaptă.

Așteptarea lui fî zădărnice: bouului îi era tot greu. Cei doi oameni să uitară unul la altul și nu-'și spuseră nimic. Dar privirile lor erau pline de nădejde. După cîteva minute, Dinu zise:

Dă gură labăeți s'aducă

vre-o două căldări de apă 'ncoace.

Băeții aduseră apa și Dinu o turnă pe Joian, apoi mai turnă încă vre-o patru-cinci căldări și iar să dete la o parte. Nici apa rece nu folosi vitei. Atunci ginerele preotului ceru niște cenușe și dădu cîteva linguri de cenușe cu apă pe gîtul lui Joian. Și iar mai așteptară cîteva timp.

Dar vita nu să ușura de loc. Din potrivă: Joian părea a să umfla și mai mult.

— Vai de măicuța mea! — să văita bietul Marin. O să-mi moară bunătate de bou. Hai să-'l tăiem, Dinicule, să nu moară mortăciune, măi băiatule.

Dinu nu răspunse nimic; clătină din cap în semn că nu vrea și fugi la gardul de trestie. Scoase din el o trestie, și tăie din ea o bucată, căreia îi sparse nodul și o curăță bine pe din lăuntru ca pe o țevă. Apoi să îndreptă spre Marin:

— Dacă nici așa nu scapă, atunci îi tăiem beregata.

Și Dinu să dădu în partea stîngă a vitei și scoase cuțitul dela brîu. Apoi măsură dela șoldul stîng o palmă bună în spre stînga și cam în jos și se uită încă odată la Marin:

— Îl înțep?

— Înțepă, Dinule, numai să-'l scapi.

Feciorul lui Simion Militaru puse țeava de trestie între dinți și băgă cuțitul unde prubuluisse el că trebuie să înțepe. Prin înțepătura făcută începî a forfoti și a fierbe răutatea din lăuntru. Cu mare greu izbuti să așeze țeava de trestie în rană și s'o ție. Ceea-ce umflase pe bietul Joian, eșia acum șuerînd. cum ese aburul prin țeava de șuerat a unei mașini.

Și vita fî scăpată.

Lui Marin nu-i venia să-'și creadă ochilor, de bucurie și nu știa cum să mulțumească celui ce i-a făcut atîta bine. Dar Dinu zise:

— Să chemi veterinarul, (doftorul pentru vite) să coase pielea la loc. Ai auzit? La asta nu mă bag eu.

Și luîndu-'și ziua bună, Dinu Simion Militaru plecă.

După ce făcu cîteva pași, să opri, să gîndi cîteva clipe și să întoarse îndărăt.

— Dacă ți-s'o mai întîmpla, ferească Dumnezeu, să ți-se mai umfle vre-o vită așa și n'oi fi eu pe-aproape, ține minte, neică Marine: *să nu te împingă păcatul să înțepi vita în partea dreaptă*. Ai înțeles?

— Da de ce, Dinicule?

Pentru-c'ai ucide-o. Bîrdăhanul rumagătoarelor cuprinde partea stîngă. În dreapta sunt mațele.

— Bine, Dinule neică! Așa am să fac. Și să-'ți dea D-zeu sănătate, că m'ai învățat și pe mine.

*

Dinu plecă spre casa lui, dar pe drum îi eși un flăcău înainte:

— Neică Dinule, hai că-mi moare *Murgu!*

Era un flăcău care făcea slujba la călărași, cu schimbul.

— Sărăcuț de maica mea! Cincisprezece poli mă ține *rimontu!*

— Da ce are, măi Raducule?

— De un să știu eu, neică Dinule? Am venit cu el dela schimb alaltăeri și era sănătos și vesel ca totdeauna. Eri pe seară am băgat de seamă că nu mai mîinîncă și șade trist, cu capu 'n pămînt.

— I-ai făcut ceva pînă acum?

— A umblat mama asară cu un lacăt de l'au descuiat de cîte trei-ori trei cumnate bune.

Dinu făcu „hm!” și grăbi. Intrară în grajd și să apropie de cal, fără ca acesta să întoarcă cît de puțin capu 'n spre ei. Dinu să dete lîngă el și îi pipăi urechile. Erau aci calde, aci reci.

— S'a bălegat azi? — întrebă Dinu.

— Nici azi, nici eri! — răspunse flăcăul.

— A mîncat ceva? A băut?

— Nici n'a mîncat, nici n'a băut.

Dinu să uită cu băgare de samă la cal și văzî că e neliniștit. Să crăcăna, să uită în spre pantece, să trîntea jos, și iar să sculă.

— Il vezi?, întrebă Dinu.

— Il văd! răspunse călărașul. Ce să aibă?

Dureri de pantece!, răspunse ginerele preotului. Pune mîna și să ne facem cîte un șomoiaș de pae.

Cei doi oameni să așezară unul în dreapta și altu în stînga calului și începî a-l frecă bine cu șomoioagele, cam cît ai numără pînă la 500. — Apoi Dinu ceru o cergă (pătură) și acoperi pe Murgu cu ea:

— Cred că are să-'i fie mai bine! — zise după cîteva timp feciorul lui Simion Militaru și-'și aruncă ochii prin grajd.

La drept vorbind, numai grajd nu era acela. Era un adăpost așezat cu dosul în bătaia Crivățului, cu pereții de nuele din care nu știu cine rupsesse o bună parte pentru foc. Fel de fel de lucruri erau trîntite într'un colț al acestui adăpost, ca aduse de o apă: o plasă, o baniță, un butoiu cu cercurile căzute, două fofeze de războiu, vre-o două coșuri de mlajă. Acoperișul era de stuf și pe alocuri stricat.

— De ce nu vă învățați odată și voi cu rînduiala? — zise Dinu.

— Nu prea avem loc! — căuta să scape flăcăul.

— Vorbă să fie! — răspunse Dinu și să apropie de cal.

Murgu să uita la el și par'că îi era mai bine. Dar în clipa următoare, să trînti la pămînt și să tăvăli.

— Trimete să ia niște vin dela cărciumă! — porunci Dinu. Și dacă ai nițel oțet, încâlzește-'l.

În cîteva minute sosiră și oțetul cald și vinul.

— De care vin ai luat? Eu am uitat să-'ți spun să iei de ăl roșu.

— Roșu am luat și eu!

— Bine! Ferbe-'l! Dă încoa oțetul, Radule.

Flăcăul îi dete oala cu oțet cald și Dinu zise:

— Pune mîna pe șomoioș și freacă vîrtos!

Apoi stropi cu oțet pantecele, spinarea și deșerturile calului și începî a frecă. Iar după ce-'l freacă pînă obosiră, îl acoperiră iar cu

pătura, peste care flăcăul mai aruncă și sarica lui. În acest timp o fetiță aduse vinul fert. Dinu mai ceru o oală și o sticlă goală. Incepă apoi a vîntura vinul dintr'o oală într'alta spre a-l mai răci. Iar cînd simți că e numai cald, îl turnă în sticlă. Chemă pe călăraș lângă el și-i spuse să ție sus capul calului. Dinu înfășură apoi sticla într'o cîrpă mai groasă, să urcă pe un butuc și deschise gura calului. Apoi, prin locul gol care să găsește între dinți și colți băgă sticla în gură și începă a vărsa din ea.

— Ține capul calului sus!

Murgul înghiți bine tot vinul și călărașul îl mai ținu cu capu în sus cîteva clipe după-ce Dinu deșertă sticla. Apoi îi lăsă capu în voe.

Nu trecu mult la mijloc și calul să ușură, iar stăpînul lui era atît de bucuros, că îi venea să dea cu căciula în pămînt.

— Neică Dinule, cu ce să mă plătesc eu de d-ta? — întrebă el.

Iar Dinu răspunse:

— Să dea Dumnezeu bine, băiatule și să-ți trăiască Murgul!

Apoi plecă.

*

Ajuns acasă, doar bău o cană de apă și un alt Român pică:

— Dinule, hai că mi-a murit Sâmbotin huhaiul.

»Eh! — să gîndi Dinu — azi e zi rea«.

Și fără să mai zică nimic, porni cu omul.

— Ei, cum a murit, Oanceo?

— Cum să moară, Dinule! Uite: mă uitam la el cum rumega. De-odată îl văz că stă din rumegat și suflă greu. Apoi cade jos și începe să tremure. Mă repez în casă să iau un cuțit și până să mă întorc el murise.

Dinu să întunecă de-odată la față și se dete mai aproape de leșul vitei. Pe gură și pe nas i-se închegase sânge.

— Oanceo!, zise el apoi.

— Ce-i?, răspunse cel chemat.

— Ne bate Dumnezeu pentru păcatele noastre.

— De ce, Dinule?

— Știi tu de ce-a murit Sâmbotin?

— Nu!

— De dalac fulgerător.

Și dacă nu l'ai îngropa de parte, la un stîngen și mai bine adâncime, dacă n'ai arde așternutul lui, dacă n'ai lua cu lopata un strat de pămînt din coșar, să știi că mare pieire are să fie în vitele noastre.

— Ba să vă ferească Dumnezeu, băeți! — răspunse Românul căruia îi murise Sâmbotin.

— Paza bună trece primejdia rea! — zise Dinu.

— De, asta așa e! — zise și celalalt.

Până în seară Sâmbotin fu îngropat așa cum spusese Dinu. Acesta însă îl spintecă până a nu-l rostogoli în groapă și se uită la splină. Splina lui Sâmbotin era mare și neagră și tare, iar sângele lui era ca păcura.

— Tot dalac a fost! — zise Dinu, zvîrlind pămînt peste Sâmbotin.

Să întoarseră apoi acasă la Oancea și spălară cu apă fiartă loitrele carului, apoi arseră și ogrinji și așternutul. Oamenii să spălară bine pe mâni și femeia lui Oancea stinse var și vărui tot coșarul pe dinlăuntru.

Și mulțumită sfaturilor lui Dinu Simion Militaru, nu s'a molipsit nici o vită în Răscrucea.

Viața economică.

V.

Aurul. — Argintul.

În decursul anilor și al veacurilor pus'au samă oamenii, că e prea greoiu schimbul cu cereale, capete de vite și de piei de animale; cu sare, săgeți tabac și zahăr etc.

Incepînd a fi cunoscute metalele, era tare apropiat de mintea omului de a veni la gîndul, că ar fi potrivite bucat, mai mici sau mai mari de metale, ca mijloace de schimb. Să înțelege de sine că felul metalului, ce să întrebniță spre acest scop, atîrnă de diferite împrejurări locale, de viciunea comerțului, ce să purtă; de mijloacele de transport și căile de comunicație, cu un cuvînt de gradul de cultură al diferitelor popoare. Istoria ne arată, că diferite metale s'au

folosit ca mijloace de schimb, ca bani, în decursul timpului. Astfel în Sparta să aflau bani de fer pe timpul lui Licurg; la Romani bani de plumb, mai tîrziu bani de aramă (aes).

Totuș metalele cele mai potrivite pentru a face bani din ele, adică mijlocitoare de schimb, sunt aurul și argintul: asupra cărora caută să zăbovim mai mult.

Aurul e un metal de culoare galbină, culoare, care în lumina soarelui dă puțin în roșu. Dacă ne uităm la soare prin niște foițe subțiri de aur, aceste ni-se par verzi-albăstrui. Este de 19 ori atît de des ca apa. Să topește la 1035°. În stare topită e verde. La călduri mai mari evaporază (fumegă). Aurul este cel mai maleabil (mlădios) dintre metale. Să fac foițe de aur atît de subțiri încît așezînd 25.000 de bucăți una peste alta abia ne-ar da grosimea de 1 milimetru.

Aerul și apa nu-l schimbă de loc, adică nu face să ruginească. Acizii, adică apele tari (oțet, spirt de sare, spirt de pucioasă) nu-l atacă nici la rece nici la cald. — De aceea să într'auresc pe din lăuntru potirile (păharele) în cari stă vinul de cuminecătura în biserică.

Aurul fiind foarte moale să usează, să tocește repede. Din această cauză să amestecă cu aramă sau cu argint, formînd astfel aliage (amestecuri) mai tari, din cari să bat monede (bani).

Argintul e cel mai alb dintre metale; destul de maleabil pentru a fi lucrat și poate fi lustruit. Densitatea lui este 10.5; adică e de 10 și jumătate ori atît de des ca apa. Să topește la 954° și fumegă la 1500°—2000°, dînd vapori verzi. Este mai moale decît arama, dar mai aspru decît aurul. Din 5 centigrame de argint să poate face un fir de 130 de metri și s'au făcut foițe, din cari abia 500 puse una peste alta, dădean grosimea unui milimetru (= cît e negru sub unghie).

Nici argintul nu ruginește la aer: fie aerul uscat sau umed; fie rece sau cald. Îl atacă, îl rod, însă unele ape tari.

Intocmai ca aurul, astfel și argintul să întrebuițează numai ca aliagiu, amestecat cu aramă, pentru ca tăria lui să fie mai mare.

Gavr. Todica.

Societățile noastre de meseriași.

— Incercări de statistică. —

În numărul 15 al „Tovărășiei“ ne-am oprit cu multă dragoste la sărbările arangiate de meseriași nostri din Blaj, cu prilejul sfințirii steagului și a expoziției industriale, alcătuită în mare parte din lucrările acestor bravi meseriași.

Am arătat atunci însămnătatea și folosul astorfel de manifestări. Un moment însemnat al acestor sărbări înse pe care noi atunci nu l'am pomenit a fost de bună-samă faptul că dl V. Tordășianu, neobositul prezident al Reuniunii surori de meseriași din Sibiu, a împărtășit celor de față unele date prețioase despre societățile meseriașilor nostri.

Cu toate că în împărtășirile dlui Tordășianu nu găsim decît date generale și fugitive — aceste totuși sunt prețioase mai ales în urma faptului, că pe lîngă toate nizuințele de până acum, încă nu avem nici măcar modeste începuturi de date statistice asupra meseriașilor nostri. Nu știm unde-i avem, cîți avem, cum lucrează, ce organizații au, cum reușesc și alte date trebuincioase, ca să putem avea o iconă, cît de cît asupra stării și dezvoltării meseriașilor la noi Români din regatul ungar.

Insemnînd și de data asta cît e de însemnată și de trebuincioasă adunarea de date asupra meseriașilor nostri, ca să dăm un nou prilej de a împintena pe ai nostri să adune astfel de date — dăm aici, după „Tribuna“ comunicările dlui Tordășianu.

După aceste comunicări azi avem 18 reuniuni de meseriași români, care mai mult ori mai puțin dau semne de viață, prin munca săvîrșită în cadrele acestor organizații.

Aceste sunt:

1. „Societatea tălparilor și cismarilor români din Hațeg“;
2. „Societatea pielarilor (tălparilor) români din Făgăraș“;
3. „Reuniunea sodalilor români din Sibiu“;
4. Asociațiunea pentru sprijinirea învățăcelilor și sodalilor români din Brașov“;
5. „Reuniunea sodalilor români din Cluj“;
6. Reuniunea meseriașilor români din Săliște“;
7. Reuniunea meseriașilor și comercianților din Sebeșul-săsesc, „Andreian“;
8. „Reuniunea meseriașilor români din Bistrița“;
9. „Reuniunea de cetire și cîntări a economilor și meseriașilor din Alba Iulia“;
10. „Secția industrială“ a Reun. econ. din Orăștie“;
11. Societatea sodalilor „Lumina“ din Brașov;
12. „Secția industrială a Asociațiunii aradane“;
13. „Societatea meseriașilor din Blaj“;
14. Reuniunea meseriașilor și neguțătorilor din Poiana“;
15. Reuniunea meseriașilor români din Lugoj“;
16. Reuniunea meseriașilor din Verșet“;
17. Reuniunea de cetire și cîntări a meseriașilor români din Nădlac“;
18. Reuniunea meseriașilor rom. Merceurea“;

*

În afară de aceste 18 reuniuni dl Tordășianu a împărtășit că în comuna Porcești de lîngă Turnul Roșu mai este o veche reuniune de meseriași despre care abia să știe. Acea-

